

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
OSREDNJA HUMANISTIČNA KNJIŽNICA

Matija Terglav

**POGOJI IN MOŽNOSTI ZA IZGRADNJO DIGITALNIH ZBIRK V
KNJIŽNICI ODDELKA ZA ZGODOVINO FILOZOFSE FAKULTETE
UNIVERZE V LJUBLJANI**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2025

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Matija TERGLAV

Naslov pisne naloge: Pogoji in možnosti za izgradnjo digitalnih zbirk v knjižnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Kraj: Ljubljana

Leto: 2025

Št. strani: 29

Št. slik: 6

Št. preglednic: 1

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 4

Št. referenc: 36

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Osrednji humanistični knjižnici na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, Oddelek za zgodovino

Mentorica v času strokovnega usposabljanja: mag. Barbara Šatej

UDK: 027.7:004.65(0.034.2)(497.451.1)

Ključne besede: digitalne knjižnice, digitalne zbirke, digitalizacija, knjižnično gradivo

Izveček: V teoretičnem delu pisne naloge smo predstavili začetke digitalizacije v bibliotekarstvu. Digitalizacija v slovenskem prostoru poteka že približno 30 let, z njo pa so začeli v Narodni in univerzitetni knjižnici. Obstaja več definicij digitalne knjižnice, za pisno nalogo pa smo uporabili tisto, ki pravi, da je digitalna knjižnica upravljana zbirka informacij s pripadajočimi storitvami, pri čemer so informacije shranjene v digitalni obliki in dostopne preko omrežja. Kot primere dobrih praks smo izpostavili nekatere digitalne knjižnice in zbirke v slovenskem prostoru (Digitalna knjižnica Slovenije, portal Sistory, portal Odprti podatki Slovenije, Zbirka urbarjev AS 1974, digitalne zbirke Narodnega muzeja Slovenije, zbirka razglednic Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in digitalni viri Osrednje humanistične knjižnice). Opisali smo proces digitalizacije knjižničnega gradiva, Zakon o avtorski in sorodnih pravicah ter smernice Narodne in univerzitetne knjižnice za digitalizacijo knjižničnega gradiva. Z anketnim vprašalnikom smo pridobili vpogled v želje in interes za digitalizacijo med uporabniki knjižnice Oddelka za zgodovino ter preučili tehnične in druge zmožnosti knjižnice za digitalizacijo. Ugotovili smo, da si uporabniki najbolj želijo digitalizirano izpitno literaturo, vsa zaključna dela, starejše gradivo in mednarodno relevantno znanstveno literaturo. Na podlagi pridobljenih informacij smo pripravili smernice za izgradnjo digitalnih zbirk v knjižnici Oddelka za zgodovino.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	1
2 DIGITALNO V BIBLIOTEKARSTVU.....	3
2.1 DEFINICIJE DIGITALNE KNJIŽNICE	6
2.2 MREŽA EOD IN PROJEKT EODOPEN	7
2.3 MANIFEST ZA DIGITALNE KNJIŽNICE	9
2.4 PRIMERI DIGITALNIH KNJIŽNIC IN ZBIRK V SLOVENSKEM PROSTORU	9
3 DIGITALIZACIJA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA.....	11
3.1 PROCES DIGITALIZACIJE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA.....	11
3.2 ZAKON O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH	12
3.3 SMERNICE NARODNE IN UNIVERZITETNE KNJIŽNICE ZA DIGITALIZACIJO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA	13
4 TEHNIČNI POGOJI ZA DIGITALIZACIJO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA NA FILOZOFSKI FAKULTETI UNIVERZE V LJUBLJANI.....	14
5 ANKETNI VPRAŠALNIK	15
5.1 METODOLOGIJA	15
5.2 REZULTATI	16
5.3 RAZPRAVA.....	23
6 SMERNICE ZA IZGRADNJO DIGITALNIH ZBIRK V KNJIŽNICI ODDELKA ZA ZGODOVINO	24
7 ZAKLJUČEK	26
8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	26
PRILOGA.....	i

KAZALO SLIK

Slika 1: Status anketirancev.....	16
Slika 2: Namen iskanja knjižničnega gradiva.....	17
Slika 3: Najpogosteje iskano gradivo	18
Slika 4: Način iskanja virov in literature	19
Slika 5: Uporaba digitalnega in tiskanega gradiva	20
Slika 6: Razlogi za nedostopnost gradiva.....	21

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Strinjanje s trditvami	21
---	----

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik	i
-------------------------------------	---

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici mag. Barbari Šatej za usmerjanje, nasvete in bibliotekarsko vzgojo, ki mi jih je nudila vse od začetka moje študentske zaposlitve v oddelčni knjižnici dalje.

1 UVOD

»Nekatere moje pristranskosti so nedvomno pristranske, toda ostale so prav namerne. Zagotovo sem pristranski do digitalnih knjižnic, ki zagotavljajo odprt dostop do informacij. Kot bralec sem navdušen nad tem, da mi internet daje dostop do ogromnih količin informacij, ki je popolnoma neomejen; kot avtor objavljam svoje raziskave na spletu, da imajo do mojega dela dostop vsi,« je leta 2000 zapisal Arms (2000, str. x).¹ Težnja po neomejenem in odprtem dostopu do znanja za vse je bila tudi naše vodilo pri izbiri teme pisne naloge. Čeprav ob začetku pisanja o tem v praksi nismo vedeli dosti, smo si želeli ustvariti vsaj dobro izhodišče za nadaljnje delo in prizadevanja v bibliotekarski stroki. Raziskovalni problem tako izhaja iz dejstva, da knjižnica Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani še nima vzpostavljenih svojih digitalnih zbirk, čeprav uporabniki in uporabnice čedalje bolj težijo k dostopnosti do gradiva v digitalni obliki, pri čemer pa je nujno treba upoštevati tudi pravne, tehnične in druge omejitve. Predmet raziskovanja so tako pogoji in možnosti za izgradnjo digitalnih zbirk v naši knjižnici, pri čemer obravnavamo različne relevantne dejavnike, kot so zakonska podlaga ter tehnične in kadrovske zmožnosti, v povezavi z interesom in željami uporabnikov in uporabnic.

Visokošolske knjižnice se morajo čim hitreje odzivati na spremembe, ki jih prinašata sodobni čas in tehnološki napredek, »da bodo zadovoljevale potrebe in pričakovanja svojih uporabnikov ter predvidevale in ponujale nove storitve« (Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice, 2021, str. 5). Sicer dostop do gradiva v digitalni obliki ni nova storitev, je pa na tem področju ves čas treba razmišljati o tem, kaj vse lahko knjižnica še ponudi in do česa omogoči dostop na daljavo, kar se je še posebej izkazalo v času epidemije covid-19. Takrat je izposoja sicer potekala po pošti, a je manjkal takojšen direktni dostop do večje količine literature. S povečano dostopnostjo digitalnih vsebin se je spremenilo tudi vedenje uporabnic in uporabnikov knjižnic, predvsem raziskovalke in raziskovalci namreč vedno bolj želijo do gradiva dostopati preko programskih orodij oziroma na daljavo (Krstulović, 2024, str. 36).

¹ »Some of my biases are undoubtedly unconscious, but others are quite deliberate. I am definitely biased toward digital libraries that provide open access to information. As a reader, I am thrilled that the Internet gives me access to huge amounts of information that is completely unrestricted; as an author, I publish my research online so that everybody has access to my work.« (Arms, 2000, str. x) Prevedel M. T.

Namen te naloge je bil ugotoviti, kakšni so pogoji in možnosti za vzpostavitev digitalnih zbirk v knjižnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Knjižnica Oddelka za zgodovino bila ustanovljena leta 1920 kot knjižnica tedanjega historičnega seminarja. Vse do leta 1955 so jo urejali asistenti, tistega leta pa je bila v njej zaposlena prva bibliotekarka Slavka Kajba-Milić (Mlinar, 2010, str. 8). Leta 1961 se je knjižnica preselila v novo stavbo Filozofske fakultete na Aškerčevi 2. Od leta 1996 je skupaj z ostalimi oddelčnimi knjižnicami del novoustanovljene Osrednje humanistične knjižnice, a je še vedno tudi del Oddelka za zgodovino in kot takšna v praksi dokaj samostojna (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, b. d. c).

Osrednji cilj naloge je bil osnovati smernice za izgradnjo digitalnih zbirk knjižnice Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Da bi bilo to mogoče, smo si najprej zastavili sledeče cilje: 1) analizirati obstoječe stanje digitalnih zbirk in digitalnih virov Osrednje humanistične knjižnice, 2) raziskati primere dobrih praks v slovenskih knjižnicah in arhivih, 3) pregledati neposredno relevantne zakone, predpise in smernice za izgradnjo digitalnih zbirk, 4) preučiti zmožnosti fakultete za digitalizacijo gradiva in 5) preveriti interes in želje uporabnic in uporabnikov knjižnice Oddelka za zgodovino za digitalizacijo gradiva.

V zvezi z raziskavo med uporabniki smo si zastavili tudi raziskovalna vprašanja:

- RV1: S katerim namenom uporabniki knjižnice Oddelka za zgodovino najpogosteje iščejo knjižnično gradivo in katero gradivo iščejo?
- RV2: Kako iščejo vire in literaturo?
- RV3: Kakšno je njihovo mnenje o digitalnem gradivu v primerjavi s tiskanim?
- RV4: Kakšne so njihove želje glede digitalizacije gradiva v knjižnici Oddelka za zgodovino?

V teoretičnem delu smo predstavili digitalno preobrazbo v bibliotekarstvu, digitalne knjižnice, morebitne projekte digitalizacije, relevantne za slovenski prostor, primere digitalnih knjižnic in zbirk v Sloveniji ter proces digitalizacije knjižničnega gradiva, kar vključuje tudi zakone in smernice, ki jih je treba upoštevati.

V empiričnem delu smo predstavili tehnične pogoje za digitalizacijo knjižničnega gradiva na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Relevantne informacije, ki niso bile dostopne v pisni obliki, smo pridobili na podlagi opravljenega pogovora z zaposlenim na Filozofski fakulteti v fotokopirni službi. Da bi pridobili informacije o interesu in željah uporabnikov knjižnice Oddelka za zgodovino glede digitalizacije gradiva, smo med njimi izvedli anketni vprašalnik.

2 DIGITALNO V BIBLIOTEKARSTVU

Začetki digitalizacije knjižničnih informacij segajo v 60. leta 20. stoletja. Takrat so v ZDA nastali prvi sistemi za vzajemno katalogizacijo, iskanje pravnih informacij in bibliografije. Pomembna pridobitev iz tistega časa je format MARC, ki so ga razvili pri Kongresni knjižnici in nato začeli uporabljati v organizaciji Online Computer Library Center za deljenje kataložnih zapisov med knjižnicami (Arms, 2000, str. 8).

Takratne digitalne storitve uporabniku niso bile prav prijazne zaradi z današnjega vidika primitivne tehnologije, ki je bila na voljo. Besedilo ni bilo lepo oblikovano, slik in diagramov ni bilo, zaslone pa so imeli nizko ločljivost in slab kontrast. Zato si je bilo takrat verjetno težko zamisliti, da bi digitalni prikaz informacij nadomestil prikaz na papirju (Arms, 2000, str. 8, 10). A bliskovit tehnološki napredek je omogočil, da so računalniki postali ne le zmogljivejši, ampak tudi dostopni ogromni množici ljudi, prav zato pa se je izboljšala uporabniška izkušnja.

Še pred 25 leti je Borgman (2000, str. xii) dvomila, da bodo računalniki in omrežja postali vsesplošni. Prisotnost na hitra mobilna omrežja povezanih pametnih telefonov v naših žepih ji dokazuje nasprotno. Bolj optimističen glede dostopnosti tehnologije je bil Arms (2000, str. 10), ki za obdobje med letoma 1987 in 1997 navaja 97-odstotno pocenitev računalnika z 10 GB prostora na disku (s 120.000 dolarjev na 4.000 dolarjev) in napoveduje prav takšno pocenitev do leta 2007. Točnih podatkov za leto 2007 nimamo, a obstoj cenovno ugodnih (in prostorsko zmogljivejših) računalnikov nakazuje, da so šle njegove napovedi v pravo smer.

Ob tem lahko izpostavimo zanimive izsledke ankete iz leta 1999, opravljene na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki jo je reševalo 275 študentk in študentov. Že takrat je kar 53 % študentov bibliotekarstva in 43 % ostalih študentov osebni računalnik uporabljalo pogosto in z veseljem, le 8,5 % med študenti bibliotekarstva in 12,5 % med ostalimi pa je bilo takih, ki so sicer bili

navdušeni nad osebnim računalnikom, a niso imeli možnosti uporabe. Prav tako je že takrat 71 % študentov bibliotekarstva in 44 % ostalih bilo seznanjenih z izrazom digitalna oz. virtualna knjižnica (Lesnik idr., 2001, str. 9–11).

Tudi na strani knjižnic so tehnične prednosti digitalne hrambe gradiva opazne. Z večanjem knjižnične zbirke je prostora v knjižnicah vedno manj, izločanje in odpis pa ne ustvarjata vedno dovolj prostora za novo gradivo, niti ni to njun neposredni namen (Navodila za izločanje in odpis knjižničnega gradiva, 2024).

Kot pravi Arms (2000, str. 10), je bilo že leta 1987 ceneje hraniti gradivo na zgoščenkah kot v fizični obliki. Glavna težava, ki jo je videl ob prelomu stoletja, je bilo shranjevanje visokokakovostnih multimedijskih vsebin, ki zasedejo veliko prostora. Danes to ni več takšen problem, kot je bil pred četrto stoletja – ob vsesplošni prisotnosti oblakov za shranjevanje si je težko predstavljati, da bi pomanjkanje prostora lahko oviralo razvoj digitalnih knjižnic.

Tehnološke omejitve na strani uporabnikov so danes v razvitem svetu v veliki meri odpravljene; kjer še obstajajo, pa bo k njihovi eliminaciji vsaj z načelnega vidika gotovo pripomogla težnja po digitalizaciji.

Digitalna preobrazba knjižnic je nenehna in v slovenskem prostoru poteka približno 30 let. Z digitalizacijo so pri nas začeli v Narodni in univerzitetni knjižnici leta 1996 z nesistematičnim prenosom fizičnega gradiva v digitalno, in sicer tistega, za katerega se je zdelo, da bo uporabnikom najbolj zanimivo, ter tistega, ki so ga s prenosom v digitalno obliko zaščitili (Krstulović, 2024, str. 30).

V 21. stoletju se knjižnice ob bliskovitem vzponu digitalnih tehnologij soočajo z različnimi izzivi. Borgman (2025) v svojem prispevku izpostavlja štiri:

1. Nevidna infrastruktura: Okoli leta 2000 je postajalo jasno, da so ljudje začeli manj zahajati v knjižnice, saj so vse, kar so potrebovali, našli na spletu. Po Borgman naj bi knjižnice svoje delo opravljale tako dobro, da infrastruktura za njihovim delovanjem v družbi ni bila vidna. To prinaša nevarnosti, da njihovo delo ni dovolj prepoznano in cenjeno, s čimer se zmanjšuje družbena vrednost knjižnic in je njihovo financiranje v nevarnosti.

2. Gradivo in zbirke: Vrednost knjižničnih zbirk se je z dostopnostjo gradiva v »divjini« svetovnega spleta zmanjšala, uporabniki namreč gradivo iščejo preko spletnih iskalnikov in ne preko knjižničnih katalogov.

3. Hramba in dostop: Knjižnice se zaradi digitalizacije soočajo tudi s težavo, kako ohranjati svojo zbirko in njeno dostopnost uporabnikom. Dostop do digitalnega gradiva namreč pogosto obvladujejo založniki.

4. Meje med institucijami: Naloga knjižnic, muzejev in arhivov so organizacija, ohranitev in zagotavljanje dostopa do znanja v različnih oblikah. Digitalizacija je zbrisala meje med vrstami gradiva in institucijami, ki ga hranijo. Z vzponom baz raziskovalnih podatkov in spletnega založništva, kjer je dostop do gradiva mogoče le zakupiti, je vse težje določiti, kdo je odgovoren za ohranitev določenega gradiva.

A vendar je digitalizacija pomembna z več vidikov. Lahko je dober varnostni mehanizem za primere ogroženosti gradiva zaradi človeških in naravnih nesreč, kot je že pred več kot 20 leti opozarjal eminentni računalničar in zagovornik digitalnih knjižnic Clifford Lynch. Po drugi strani pa tudi na digitalizirano in tako »rešeno« gradivo ne smemo pozabiti, saj je treba pri hrambi digitalnih podatkov slediti tehnološkemu razvoju in jih presnemavati na aktualne medije, da se ne izgubijo zaradi zastarelosti medija, na katerem se nahajajo (Borgman, 2025, str. 46).

Digitalizacija pa ni pomembna le za zaščito gradiva, temveč tudi za povečanje dostopnosti. Knjižnice uporabnicam in uporabnikom dostop do gradiva v digitalni obliki najpogosteje zagotavljajo na tri načine. Prvi je digitalizacija fizičnega gradiva, drugi je nakup ali zakup dostopa do izvorno digitalnih vsebin, tretji pa zagotavljanje dostopa do različnih gradiv v digitalni obliki preko hiperpovezav (čeprav ne gre za digitalno zbirko knjižnice, ki to ponuja uporabnicam in uporabnikom, tako zagotavlja, da informacijski viri pridejo do uporabnikov) (Klemen, 2020, str. 6–9). Tudi Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice (2021, str. 32) med osnovne knjižnične storitve uvrščajo tudi gradnjo lastnih elektronskih zbirk.

Kot izzive za prihodnost Krstulović (2024, str. 37) našteje: »zagotavljanje trajnostnega financiranja, izboljšanje pravnega okvira za dostopnost digitaliziranih vsebin in spremljanje ter posodabljanje tehničnih zahtev za izdelavo in ohranjanje kakovostnih digitalnih kopij«.

2.1 DEFINICIJE DIGITALNE KNJIŽNICE

Danes je najbolj uveljavljen izraz za digitalno v knjižnicah preprosto digitalna knjižnica, uporabljali pa so se (in se do neke mere še) tudi izrazi, kot so elektronska knjižnica, virtualna knjižnica in knjižnica brez zidov (Cleveland, 1998, str. 1).

Cleveland (1998, str. 1) pravi, da ima izraz »digitalna knjižnica« z različnih vidikov različne definicije: z vidika informacijske znanosti je digitalna knjižnica velika podatkovna baza; z vidika hipertekstovne tehnologije predstavlja eno od možnih aplikacij te tehnologije; z vidika tistih, ki se ukvarjajo s tehnologijo spletnega indeksiranja, je ena od uporab spleta; in slednjič je za bibliotekarstvo digitalna knjižnica (še) en korak v avtomatizaciji knjižnic. Digitalna knjižnica je v resnici, poudarja Cleveland, vse od naštetega.²

Za Borgman idr. (1996, str. 4) je v 90. letih 20. stoletja digitalna knjižnica pomenila zbirko elektronskih virov in tehničnih zmogljivosti, ki omogočajo (so)ustvarjanje, organizacijo, iskanje in uporabo informacij v porazdeljenih omrežjih, vključujoč podatke, metapodatke in njihove povezave. Ustvari in organizira jo skupnost uporabnikov za podporo informacijskim potrebam posameznikov in skupin – tako digitalna knjižnica razširja dejavnosti tradicionalnih institucij, kot so knjižnice, muzeji, arhivi in šole.

Nam najbližja pa je preprostejša, neformalna definicija, kot jo navaja Arms (2000, str. 2), namreč da je digitalna knjižnica upravljana zbirka informacij s pripadajočimi storitvami, pri čemer so informacije shranjene v digitalni obliki in dostopne preko omrežja.

Te shranjene informacije sestavljajo t. i. digitalne zbirke. Po manifestu za digitalne knjižnice (IFLA/UNESCO Manifesto for digital libraries, 2011, str. 1–2) digitalna knjižnica namreč z

² Cleveland (1998, str. 1–2) opozarja tudi na reči, ki za bibliotekarje niso »digitalne knjižnice«, a se ta izraz v drugih krogih zanje vseeno uporablja, npr. zbirke algoritmov in programov v programerskih krogih in spletni katalogi v založništvu.

uporabo novih tehnologij zagotavlja dostop do digitalnih zbirk. Temu pritrjujejo Bass idr. (2008, str. 44), ki pravijo, da je digitalna zbirka »vsak niz dokumentov ali multimedijskih del (tj. slik, zvočnih datotek, videov itd.), zbran in predstavljen na spletu z namenom širjenja virov in idej«.

2.2 MREŽA EOD IN PROJEKT EODOPEN

Leta 2006 je skupina 13 knjižnic, v kateri je bila tudi Narodna in univerzitetna knjižnica, pod vodstvom Univerzitetne in deželne knjižnice Tirolske v okviru programa eTen Evropske komisije predstavila projekt, imenovan Digitalizacija na zahtevo (angl. *Digitization on Demand*). Namen projekta je bil vzpostaviti standardiziran postopek naročanja in dostavljanja digitaliziranih knjig znotraj sistema sodelujočih knjižnic in nastalo rešitev integrirati v njihove knjižnične storitve. Da je bila integracija izrazitejša, je bilo mogoče digitalizacijo gradiva naročiti direktno iz spletnega kataloga izbrane knjižnice (Mühlberger in Gstrein, 2009, str. 36).

Finančni model je predvideval, da digitalizacijo plača naročnik, a ne v celoti. Argument za takšno odločitev je bil, da od digitalizacije tako ali tako ne bodo imeli koristi le naročniki, marveč celotna javnost – ko je gradivo enkrat digitalizirano, ga lahko knjižnica zastonj ponudi tudi ostalim svojim uporabnikom. Z druge strani je na ceno za naročnika vplivalo dejstvo, da gre pri storitvi za digitalizacijo na zahtevo, ki je manj racionalen postopek od masovne načrtne digitalizacije. Dejansko ceno svojih storitev v okviru projekta je sicer postavila vsaka sodelujoča knjižnica sama (Mühlberger in Gstrein, 2009, str. 36).

Naročila in distribucija digitaliziranega gradiva so bili vodeni centralno s pomočjo spletne podatkovne baze. Izvajalci dela – posamezne knjižnice – so bili o naročilih obveščeni po e-pošti. Ko je knjižnica zaključila z digitalizacijo, je bila iz nastalih slik s pomočjo spletnega servisa ustvarjena datoteka PDF, ki je vključevala tudi zapis besedila s pomočjo tehnologije optično prepoznanih znakov (OCR). Nato je naročnik po e-pošti prejel povezavo, s katere si je lahko po plačilu prenesel digitalizirano gradivo (Mühlberger in Gstrein, 2009, str. 36).

Po poteku projekta EOD leta 2008 so sodelujoče knjižnice nadaljevale z digitalizacijo skozi novonastalo mrežo EOD, ki se je do danes razširila na 35 članic iz 12 držav (EOD, b. d.; Mühlberger in Gstrein, 2009, str. 36). Tako je še danes v sklopu mreže EOD mogoče naročiti

digitalizirano gradivo iz Narodne in univerzitetne knjižnice. Digitalizacija tam stane začetnih 11,50 € in 0,12 € za vsako optično prebrano stran (Cenik Narodne in univerzitetne knjižnice za javne kulturne dobrine, 2022).

V okviru projekta EOD so knjižnice digitalizirale le gradivo brez omejitev avtorskih pravic. Čeprav sta Mühlberger in Gstrein (2009, str. 41–42) teoretizirala o možnostih digitaliziranja vseh knjig vsaj za slepe in slabovidne, ki jim evropski dogovori (in tudi slovenski zakoni) prinašajo dodatne pravice pri digitalni reprodukciji avtorsko zaščenega gradiva,³ je splošna digitalizacija še danes podvržena zakonskim omejitvam (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), 1995, 48.a člen, 48.b člen).

Z namenom doseganja digitalne dostopnosti avtorsko zaščenih del iz 20. in 21. stoletja je novembra 2019 skupina 15 partneric iz 11 evropskih držav ob sofinanciranju Evropske unije zagnala nadgradnjo projekta EOD: projekt EODOPEN. Namen projekta je bil zbirati predloge gradiva za digitalizacijo, urejanje avtorskopравnih zadev v zvezi z digitalizacijo tega gradiva in digitalizirano gradivo prosto ponuditi na svetovnem spletu. En od ciljev projekta je bil tudi usposobiti in opolnomočiti knjižnično osebje na področju urejanja avtorskih pravic. Narodna in univerzitetna knjižnica je v sklopu projekta EODOPEN vodila delovno skupino za pripravo digitaliziranega gradiva za osebe s posebnimi potrebami (EODOPEN, b. d. a).

Z več kot 16.000 digitaliziranimi knjigami je projekt EODOPEN presegel svoj cilj digitalizirati vsaj 15.000 knjig. Vse digitalizirane knjige so danes objavljene na skupnem portalu, po zbirkah gradiva pa je mogoče brskati tudi na portalih posameznih partneric (EODOPEN, b. d. b). Digitaliziranih knjig iz Narodne in univerzitetne knjižnice je 1.496 (Digitalna knjižnica Slovenije, b. d. a).

³ Leta 2013 je bila sprejeta tudi Marakeška pogodba o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja. Pogodba je bila osnova za vključitev zagotavljanja dostopnosti invalidom prilagojenih del v nacionalne zakonodaje. Slovenija je njena načela implementirala leta 2019 z novelo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP, 1995), ki je spremenila 48.a člen, tako da omogoča potrebne nevsebinske prilagoditve za upravičene osebe z invalidnostjo, ter dodala 48.b člen, ki definira upravičene osebe, in 48.c člen, ki opredeljuje pooblaščen subjekte za izdelavo in distribucijo tako prilagojenih del ter dovoljuje čezmejno sodelovanje upravičenih oseb in pooblaščenih subjektov znotraj Evropske unije (Marakeška pogodba o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja, 2018).

2.3 MANIFEST ZA DIGITALNE KNJIŽNICE

IFLA in UNESCO sta leta 2011 objavila Manifest za digitalne knjižnice, ki vključuje sedem ciljev (IFLA/UNESCO Manifesto for digital libraries, 2011). Ti so: 1) podpiranje digitalizacije, dostopa in ohranjanja kulturne in znanstvene dediščine, 2) omogočanje dostopa do knjižničnega gradiva vsem uporabnikom (seveda ob upoštevanju avtorskih pravic), 3) ustvarjanje medsebojno povezljivih sistemov digitalnih knjižnic (tudi spodbujanje odprtega dostopa), 4) podpiranje osrednje vloge knjižnic in informacijskih storitev, 5) ozaveščanje o nujnosti trajne dostopnosti digitalnega gradiva, 6) povezava digitalnih knjižnic z visoko zmogljivimi omrežji, 7) izkoriščanje čedalje več komunikacijskih medijev in institucionalnih vlog za ustvarjanje in širjenje digitalnega gradiva.

2.4 PRIMERI DIGITALNIH KNJIŽNIC IN ZBIRK V SLOVENSKEM PROSTORU

Digitalna knjižnica Slovenije oziroma dLib.si je portal, ki ponuja dostop do različnih digitalnih vsebin s področja znanosti, umetnosti in kulture, vsebuje pa digitalizirano (večinoma nastalo pred letom 1945) in digitalno gradivo. Za razvoj in vzdrževanje je odgovorna Nacionalna in univerzitetna knjižnica. Javnosti je dLib.si na voljo od leta 2005. Ob vnosu iskalne zahteve se na strani uporabniku levo od rezultatov pojavijo tudi podrobnejši filtri za lažje iskanje gradiva, ki so: tip gradiva, časopisje in članki (naslov in oblika), jezik, leto izida, izvor, vsebina, založnik, pravice in dostop (Digitalna knjižnica Slovenije, b. d. b).

Za uporabnike knjižnice Oddelka za zgodovino je relevanten tudi portal Zgodovina Slovenije – SIstory. To je spletni sistem, ki je nastal v okviru programa Raziskovalne infrastrukture slovenskega zgodovinopisja na Inštitutu za novejšo zgodovino. Ponuja dostop do historičnih vsebin in omogoča ustvarjanje raziskovalnih podatkov ter njihovo uporabo. Ob publikacijah so navedeni podatki o avtorju, leto izida, založnik, jezik, vrsta gradiva, ključne besede, identifikator in avtorske pravice (Inštitut za novejšo zgodovino, b. d.).

Različne digitalne zbirke lahko najdemo tudi na portalu OPSI (Odprti podatki Slovenije), ki »predstavlja enotno nacionalno spletno točko za objavo odprtih podatkov za celotni javni sektor«. Portal deluje z dvema osnovnima namenoma. Prvi je, da je portal katalog podatkovnih zbirk s pripadajočimi metapodatki, ki so: kdaj je bila zbirka dodana in posodobljena na OPSI

(datumi), ključne besede, področje, ali gre za občinske podatke in podatke velike vrednosti, jezik podatkovne zbirke, dostopnost podatkov, ali je omogočen masovni prenos, licenca, posebni pogoji glede ponovne uporabe podatkov in glede cene, pravna podlaga, geografsko območje, tip organizacije, pogostost osveževanja, časovno obdobje in povezanost z drugimi javnimi evidencami. Druga funkcija portala je, da je repozitorij podatkov iz teh zbirk, razen če so te že objavljene na drugem spletnem mestu. V tem primeru je na portalu OPSI objavljena le spletna povezava na to mesto (Odprti podatki Slovenije, b. d.).

Primer takšne digitalne zbirke je Zbirka urbarjev AS 1974 iz Arhiva Republike Slovenije, v kateri so zbrani urbarji in urbarialni registri od sredine 14. do sredine 19. stoletja. Portal OPSI na svoji strani ponuja arhivski popis, podatke o zbirki znotraj tektonike arhiva ter povezavi na zbirko v Virtualni arhivski čitalnici in na spletno mesto Arhiva Republike Slovenije. Direktno iz Virtualne arhivske čitalnice je mogoče dostopati do datotek PDF z digitaliziranimi posameznimi urbarji iz zbirke (Ministrstvo za kulturo, Arhiv Republike Slovenije, 2025).

Digitalne zbirke ne le knjižnega gradiva, temveč tudi slikovnega gradiva muzealij na svoji spletni strani ponuja Narodni muzej Slovenije. Zaenkrat je objavljenih pet digitalnih zbirk, in sicer Arheološka zbirka, Numizmatična zbirka, zbirka Zgodovina in uporabna umetnost, Umetnostna zbirka in Knjižnično gradivo. Vsaka vrsta gradiva, vključena v zbirko, je opremljena s smiselnimi informacijami glede na lastne specifikke (pri knjižničnem gradivu so tako na primer navedeni naslov, avtor, datacija, tehnika, dimenzija, signatura in inventarna številka, pri relikviarijih pa ime predmeta, datacija, material, dimenzije, provenienca in prav tako inventarna številka) (Narodni muzej Slovenije, b. d.).

Tudi v okviru Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani se ustvarjajo digitalne zbirke. Tak primer je digitalna zbirka 1850 razglednic, ki so jo pripravili na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, do nje pa je mogoče dostopati preko Digitalne knjižnice Slovenije. Del zbirke je objavljen tudi na portalu Etnoinfolab, kjer so razglednice opremili z naslednjimi podatki: vrsta dokumenta, časovno obdobje, avtor, subjektna klasifikacija po OCM, etnološka sistematika in lokacija (Magajna, 2022; Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, b. d. b).

Poleg tega Osrednja humanistična knjižnica svojim uporabnikom ponuja vrsto digitalnih virov, ki so bili zakupljeni individualno ali konzorcijsko ali pa so za uporabo na voljo brezplačno. Teh

virov je več kot 150, vsi pa so s pripadajočimi povezavami zbrani na spletni strani Digitalne knjižnice OHK (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, b. d. a).

3 DIGITALIZACIJA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

3.1 PROCES DIGITALIZACIJE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Prvi korak pri digitalizaciji knjižničnega gradiva je celostno načrtovanje, ki je sestavljeno iz šestih elementov: identifikacije potencialnega gradiva za digitalizacijo, identifikacije ciljnih skupin uporabnikov digitaliziranega gradiva, ocene potrebnega časa in sredstev, zagotovitve financiranja, določanja prostora za shranjevanje in organiziranja tehnične podpore (Patra in Sahoo, 2022, str. 17, 24).

V postopku predpriprave se morajo zadolženi za digitalizacijo dobro seznaniti z vpleteno tehnologijo, da jih hiter napredek in zastarevanje starejših tehnologij ne ovirata pri delu. Nato sledita izbor gradiva za digitalizacijo iz nabora potencialnega gradiva in urejanje avtorskih pravic, kjer te še niso potekle. Ko so avtorskopравни vidiki bodoče digitalne zbirke urejeni, lahko sledi sama digitalizacija. Nazadnje je optično prebrano gradivo treba še obdelati, ga opremiti z metapodatki in naložiti na strežnik, pri tem pa pripraviti več varnostnih kopij za primere izgube podatkov (npr. zaradi odpovedi diskov v strežniku) (Patra in Sahoo, 2022, str. 17, 24). Če je bil za digitalno zbirko pripravljen tudi uporabniški vmesnik, bo ta uporabna za širši krog uporabnikov.

Hladnik (2009, str. 163) v svojem prispevku izpostavi, kaj bi po njegovem mnenju bilo treba digitalizirati, in sicer: »[O]bstoječe informacije leksikonske in enciklopedične narave, bibliografije, kataloge, članke, zbornike in monografske razprave, [...] aktualno znanstveno publiciranje, komunikacija ob raziskovalnih projektih, konferencah in predavanjih ter merjenje znanstvene obveznosti.«

Očko (2024, str. 12) navaja usmeritve iz Narodne in univerzitetne knjižnice, kaj bi lahko digitalizirali v Osrednji knjižnici Celje: inkunabule, stare knjige, serijske publikacije, rokopisne zapuščine, knjige po letu 1945 v primeru razčiščenih avtorskih pravic in slikovno gradivo.

3.2 ZAKON O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH

Pri izgradnji digitalnih zbirk je seveda treba spoštovati veljavno zakonodajo. Neposredno povezan z digitalizacijo knjižničnega gradiva je Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP, 1995). V navezavi na načrtovanje izgradnje digitalnih zbirk bomo izpostavili najrelevantnejše člene.

59. člen ZASP (1995) določa, da traja avtorska pravica v času avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti. Enako za soavtorje določa 60. člen. Za anonimna in psevdonimna dela določa 61. člen trajanje avtorskih pravic 70 let po zakoniti objavi dela. Prav takšna določba velja glede na 62. člen tudi za kolektivna dela. Od avtorja je skladno s 70. členom mogoče pridobiti posamične materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja.

Zakon pod določenimi pogoji omogoča rabo avtorsko zaščitene gradiva za izobraževalne namene. 49.b člen dovoljuje prosto dostopnost digitalnih reprodukcij na temu namenjenih napravah, s katerimi upravljajo arhiv, knjižnica, muzej ali izobraževalna ustanova in se nahajajo v njihovih prostorih. Prav tako 50. člen tem ustanovam dovoljuje reproduciranje delov avtorsko zaščitene del v njihovi lasti na katerihkoli nosilcih, če je to storjeno za privatno rabo in brez namena neposredne ali posredne gospodarske koristi.

Posebna kategorija del, opredeljenih v ZASP (1995), je t. i. osirotelo delo. To je po ZASP (1995) »delo, katerega avtorjev tudi po skrbnem iskanju ni bilo mogoče najti ali opredeliti in ki je varovano s tem zakonom ter je bilo v državi članici Evropske unije prvič izdano, oziroma če ni bilo izdano, prvič priobčeno javnosti, ali delo, ki v državi članici Evropske unije ni bilo nikoli izdano ali priobčeno javnosti, če ga je pravna oseba iz prvega odstavka prejšnjega člena s soglasjem avtorja objavila in je mogoče upravičeno domnevati, da avtor ne nasprotuje njegovi uporabi po prvem odstavku prejšnjega člena.« (ZASP, 1995, 50.b člen) Takšno delo smejo po zakonu javno dostopni arhivi, knjižnice, muzeji, izobraževalne ustanove, ustanove filmske ali avdio dediščine ter javne RTV-organizacije dajati na voljo javnosti, tudi kot del digitalnih zbirk (ZASP, 1995, 50.a člen).

Podobno je z deli izven pravnega prometa, ki so opredeljena kot dela, za katera se »po razumnih prizadevanjih preverjanja, ali je delo dostopno javnosti v pravnem prometu, v dobri veri

domneva, da delo ni dostopno javnosti v pravnem prometu po običajnih trgovinskih kanalih. Za delo izven pravnega prometa šteje tudi neobjavljeno delo, če se z njegovo uporabo ne posega v moralne avtorske pravice.« (ZASP, 1995, 50.f člen) Tudi ta dela smejo prej omenjene institucije prosto in nekomercialno dajati na voljo javnosti, s tem da ima avtor pravico temu kadarkoli ugovarjati in izključiti takšno rabo dela (ZASP, 1995, 50.e člen). Krstulović (2024, str. 35) je pojasnil, da se v praksi namera digitalizacije dela izven pravnega prometa za šest mesecev objavi na specializiranem portalu Evropske unije za intelektualno lastnino, da se avtorju ponudi možnost ugovora.

Dodatno omejitev za vključitev del izven pravnega prometa v digitalne zbirke predstavlja 2. odstavek 50.e člena (ZASP, 1995), ki pravi, da je »[u]poraba iz prejšnjega odstavka [...] dovoljena le, če po zakonu, ki ureja kolektivno upravljanje avtorske in sorodnih pravic, ni reprezentativne kolektivne organizacije za kolektivno upravljanje pravic v primerih reproduciranja, distribuiranja, priobčitve javnosti ali dajanja na voljo javnosti del iz prejšnjega odstavka, ki ni namenjeno doseganju posredne ali neposredne gospodarske koristi.« (ZASP, 1995, 50.e člen) Kot je v Jezikolumni *Sava teče motena* opozoril Krek (2025), v Sloveniji takšna organizacija obstaja, to je Slovenska avtorska in založniška organizacija za pravice reproduciranja (SAZOR). V praksi je torej prosti dostop do digitaliziranih del izven pravnega prometa v Sloveniji težko dosegljiv (Krek, 2025).

Poleg teh možnosti ZASP (1995) omogoča prosto reproduciranje del za namene besedilnega in podatkovnega rudarjenja. Tega opredeljuje kot »vsako avtomatizirano analitično tehniko, katere namen je analiziranje besedila in podatkov v elektronski obliki, da se ustvarijo informacije, kot so npr. vzorci, trendi in korelacije, kar vključuje tudi digitalizacijo analognih vsebin in oddaljen dostop do takšnih vsebin, kadar je to potrebno za namene besedilnega in podatkovnega rudarjenja.« (ZASP, 1995, 57.a člen)

3.3 SMERNICE NARODNE IN UNIVERZITETNE KNJIŽNICE ZA DIGITALIZACIJO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva, ki jih je leta 2010 pripravila Narodna in univerzitetna knjižnica, so stare že 15 let, a vsebujejo mnoga še vedno relevantna priporočila. Že v uvodu opozarjajo na pomembnost dobre priprave na projekt digitalizacije. Ustrezna

priprava poleg pregleda in izbora gradiva vključuje jasno določene cilje in pričakovane rezultate projekta, celosten finančni načrt in opredeljene kadrovske in tehnične zahteve digitalizacije.

Smernice razlikujejo med dvema vrstama digitalnih reprodukcij: med originali in operativnimi kopijami. Originali pomenijo digitalne reprodukcije v najvišji kvaliteti in so namenjeni za dolgotrajno ohranjanje ter produkcijo operativnih kopij. Operativne kopije so namenjene uporabi in so zato praviloma lahko nižje kvalitete.

Gradivo je mogoče digitalno reproducirati črno-belo, sivinsko ali barvno. Pri vseh treh načinih smernice predvidevajo ločljivost med 300 in 600 DPI za originale in med 72 in 120 DPI za operativne kopije. Priporočeni formati za shranjevanje originalov so TIFF, JPG in JPEG2000, za shranjevanje operativnih kopij pa TIFF in PDF za črno-bele reprodukcije ter JPG in PDF za sivinske in barvne reprodukcije. V smernicah je že predvidena obdelava reprodukcij s tehnologijo optičnega prepoznavanja znakov (OCR), predvideni formati za shranjevanje optično prepoznanega besedila pa so HTML, TXT, PDF, XML, METS/ALTO, MPEG21.

Za shranjevanje digitalnih reprodukcij smernice priporočajo optične nosilce (CD, DVD) za originale in trde diske ali magnetne trakove za operativne kopije (Smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva, 2010).

4 TEHNIČNI POGOJI ZA DIGITALIZACIJO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA NA FILOZOFSKI FAKULTETI UNIVERZE V LJUBLJANI

Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani deluje skupna fotokopirna služba za celotno fakulteto. Namenjena je predvsem tiskanju za sprotne potrebe in občasnemu digitaliziranju individualnih enot gradiva in dokumentov. V fotokopirni službi je zaposlena ena oseba, pri kateri smo se o pogojih za delo pozanimali osebno (U. Taljat, osebna komunikacija, 26. 8. 2025).

Za svoje delo ima zaposleni na voljo štiri sodobne fotokopirne stroje: Toshiba e-Studio 7506AC, Konica Minolta Bizhub C751i, Konica Minolta Bizhub 554e in Konica Minolta Bizhub PRO C754e. S temi stroji lahko po lastnih besedah 100 strani optično prebere v 20–30 minutah. Pri svojem delu običajno ustvarja slike ločljivosti 300 DPI, ustvarjene slike pa nato

obdela s tehnologijo optičnega prepoznavanja znakov (OCR), kar stori v programu Adobe Acrobat Pro. Za 100 optično prebranih črno-belih slik mu ta postopek vzame približno 5 minut, obdelava barvnih slik pa traja približno 15 minut. Če gre pri obdelanem gradivu za stare porumenele dokumente ali neizrazito besedilo na barvni podlagi, se ta čas podaljša na približno 30–40 minut.

Čas obdelave 100 strani od začetka do konca se torej giblje med 25 in 70 minutami, odvisno od oblike in stanja izvornika.

5 ANKETNI VPRAŠALNIK

Med uporabniki in uporabnicami knjižnice Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani smo izvedli anketo, s katero smo ugotavljali, kakšni so njihove želje in interes glede digitalizacije gradiva.

5.1 METODOLOGIJA

Preden smo ustvarili anketo, smo preučili prispevek Ambrožič (2005), da smo se izognili morebitnim napakam, ki so tudi izpostavljene v prispevku, in da smo jo zastavili čim bolj smiselno (v smislu obsega, vrste vprašanj, prilagoditve tistim, ki bodo odgovarjali, in pridobitve smiselnih in relevantnih podatkov).

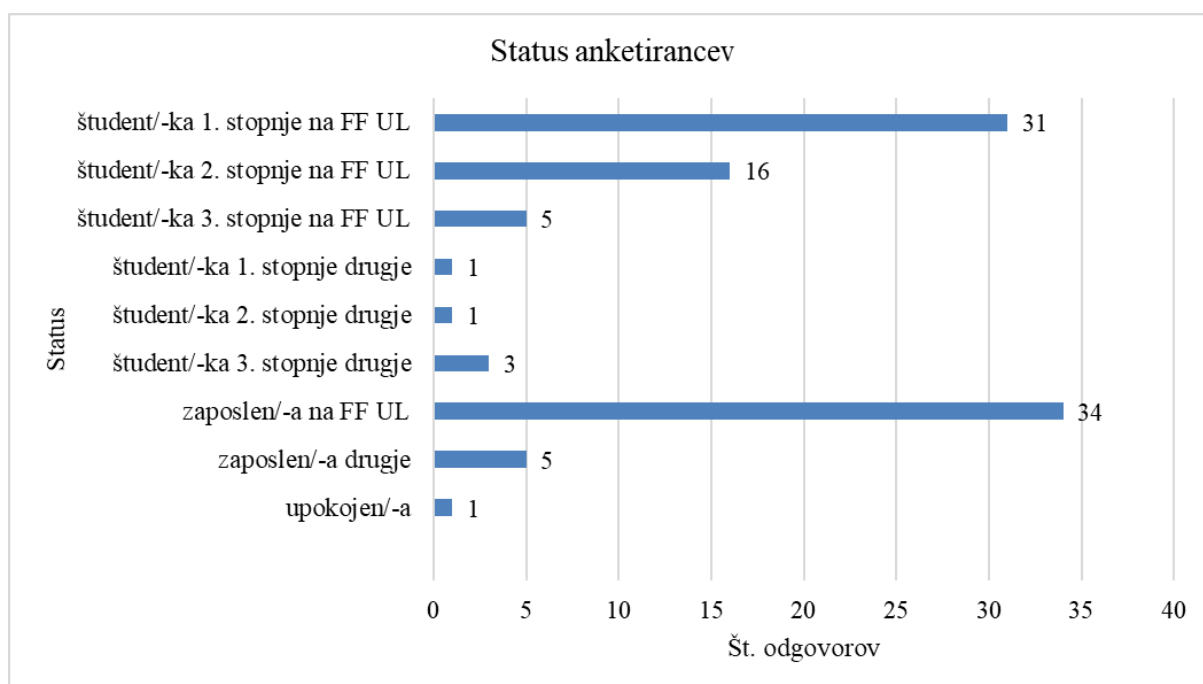
Anketo smo ustvarili v programu Ika Arnes, odgovore pa smo zbirali junija in julija 2025. Želeli smo pridobiti odgovore zaposlenih in študentov, ki obiskujejo knjižnico Oddelka za zgodovino. Anketo smo razširili preko elektronske pošte (predvsem zaposlenim), preko študentskih predstavnikov, ki so jo med drugim objavili v skupine in klepete na družbenih omrežjih, namenjene študentom zgodovine, in preko QR-kode, ki smo jo skupaj s pozivom k reševanju ankete izpostavili v knjižnici. Anketo je izpolnilo 86 oseb, od tega 77 v celoti.

Anketa je sestavljena iz 14 vprašanj, nagovora in zaključka (Priloga 1). Prva štiri vprašanja poizvedujejo po demografskih podatkih (status, študij/zaposlitev na Oddelku za zgodovino, spol in starost). Naslednja tri vprašanja se nanašajo na iskanje knjižničnega gradiva (namen, katero gradivo, s pomočjo česa). Sledijo vprašanja o tem, katero vrsto gradiva raje uporabljajo

(tiskalno ali digitalno), dostopu gradiva v digitalni obliki in pogostosti obiskovanja knjižnice Oddelka za zgodovino FF UL. Pri 12. in 13. vprašanju smo preverjali njihovo strinjanje z različnimi trditvami, ki se nanašajo predvsem na dostopnost in uporabo tiskanega in digitalnega gradiva, zadnje vprašanje pa je bilo odprtega tipa, in sicer: »Kaj bi si želeli, da bi bilo digitalizirano v okviru knjižnice Oddelka za zgodovino?« Odgovore bomo po posameznih vprašanjih predstavili v nadaljevanju. Kjer je bilo smiselno, smo odgovore ločili tudi na odgovore študentov in zaposlenih,⁴ prav tako pa jih prikazali v preglednici ali z grafikonom.

5.2 REZULTATI

Prvo vprašanje se je nanašalo na status, pri tem pa je bilo možno označiti več odgovorov. Na vprašanje je odgovorilo 86 oseb, 11 pa jih je izbralo več kot en odgovor. Prejeli smo 32 odgovorov študentov 1. stopnje, 17 odgovorov študentov 2. stopnje, osem odgovorov študentov 3. stopnje, 39 odgovorov zaposlenih in en odgovor upokojene osebe. Natančnejša porazdelitev je prikazana na Sliki 1.

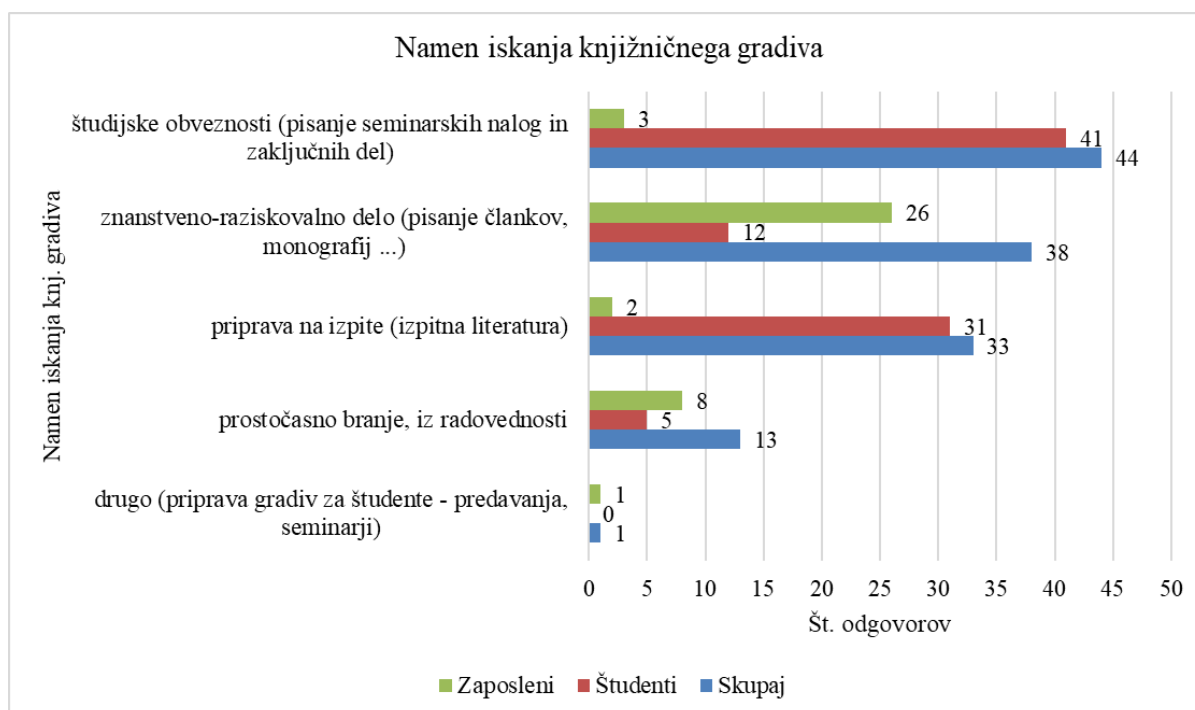

Slika 1: Status anketirancev

⁴ Pod študente smo uvrstili vse, ki (tudi) študirajo na katerikoli stopnji, saj to pomeni, da imajo tudi študijske obveznosti. Pod zaposlene smo uvrstili vse, ki so zaposleni in niso označili, da (tudi) študirajo na katerikoli stopnji, in upokojene osebe.

Drugo vprašanje je bilo: »Ali ste zaposleni/študirate (tudi) na Oddelku za zgodovino FF UL?« Večina (n = 66) je odgovorila z da, slaba četrtina (n = 20) pa z ne. S tretjim in četrtem vprašanjem smo pridobili podatke o spolu in starosti. Porazdelitev po spolu je v vzorcu precej uravnotežena, žensk je bilo namreč 47, moških pa 39. Povprečna starost oseb, ki so reševale anketo, je 33 let, pri čemer je bila najmlajša oseba stara 19, najstarejša pa 70 let.

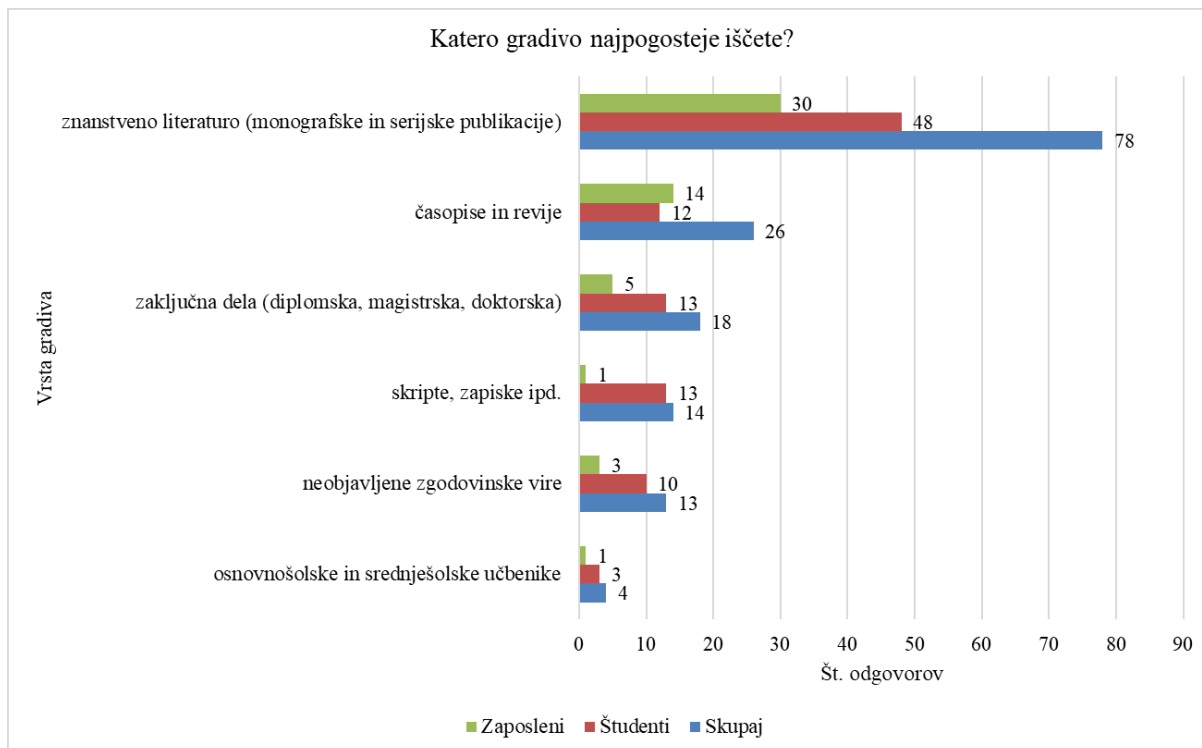
Peto vprašanje je bilo: »Za kateri namen najpogosteje iščete knjižnično gradivo?« Navedli smo štiri možnosti in možnost drugo, rezultate pa prikazujemo na Sliki 2.

Slika 2: Namen iskanja knjižničnega gradiva

Podatki kažejo, da zaposleni knjižnično gradivo večinoma iščejo za namene znanstveno-raziskovalnega dela (n = 26), medtem ko ga študenti iščejo za študijske obveznosti (n = 41) in pripravo na izpite (n = 31). Po gradivu za prostočasno branje ali iz radovednosti posegajo redkeje (študenti n = 5 in zaposleni n = 8).

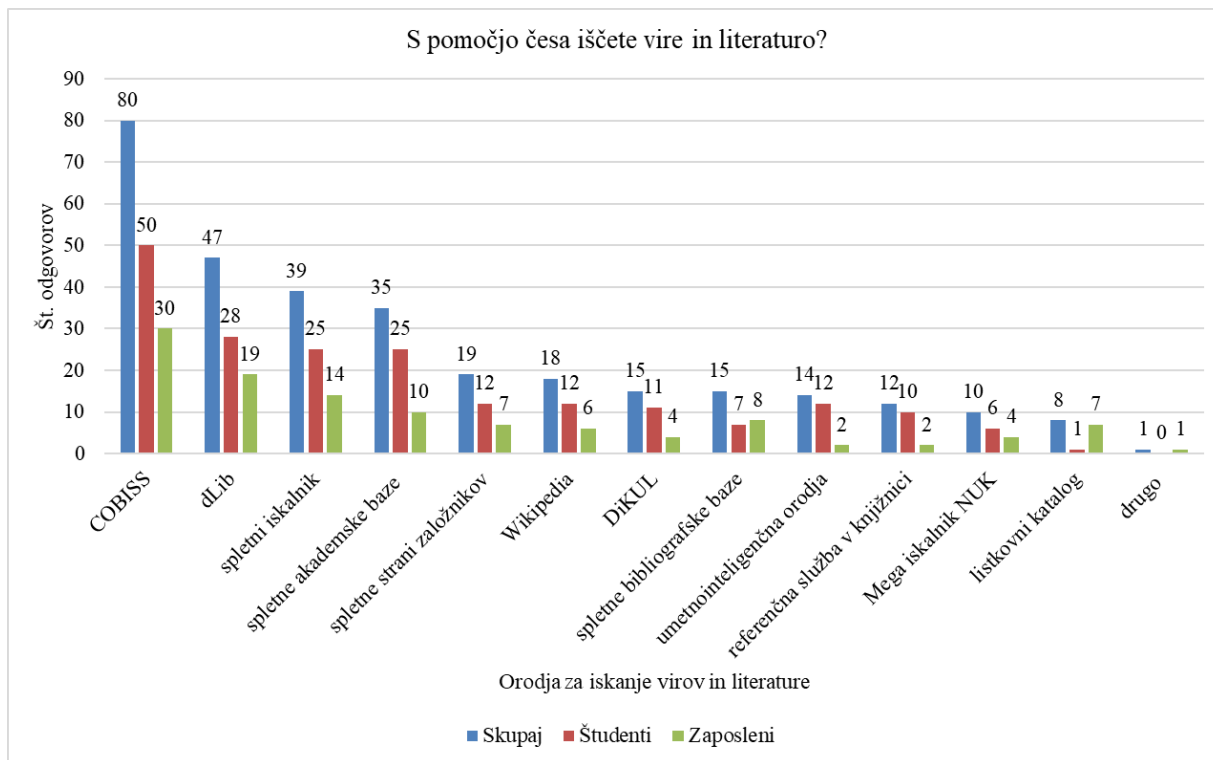
Šesto vprašanje je bilo: »Katero gradivo najpogosteje iščete?« Tudi tu je bilo možno izbrati več odgovorov. Rezultati so prikazani na Sliki 3.

Slika 3: Najpogosteje iskano gradivo

Tako študenti ($n = 48$) kot zaposleni ($n = 30$) najpogosteje iščejo znanstveno literaturo (monografske in serijske publikacije), pogosto tudi časopise in revije (študenti $n = 12$, zaposleni $n = 14$). Študenti pogosto iščejo še skripte in zapiske ($n = 13$), zaključna dela ($n = 13$) in neobjavljene zgodovinske vire ($n = 10$).

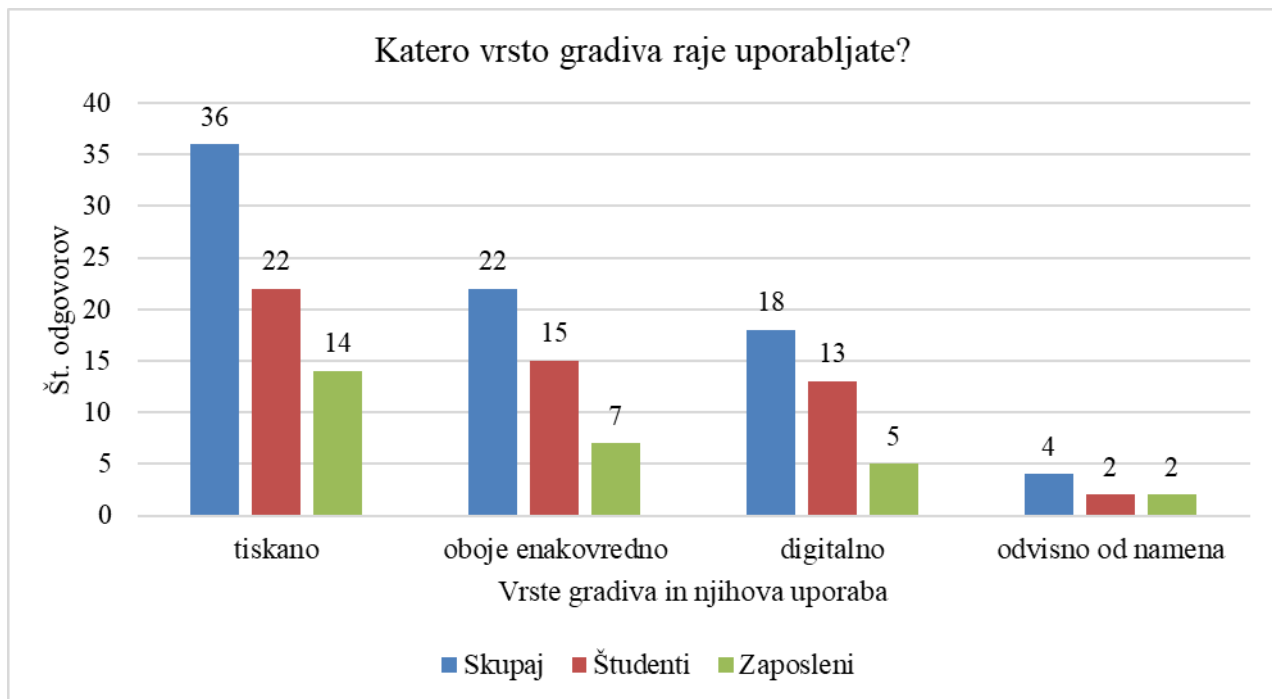
Sedmo vprašanje je bilo: »S pomočjo česa običajno iščete vire in literaturo za študij oziroma raziskovalno delo?« Navedenih je bilo 12 možnosti in možnost drugo. Odgovori so predstavljeni s Sliko 4.

Slika 4: Način iskanja virov in literature

Tako študenti ($n = 50$) kot zaposleni ($n = 30$) najpogosteje uporabljajo COBISS, ki mu sledijo dLib ($n = 47$), spletni iskalnik ($n = 39$) in spletne akademske baze ($n = 35$). Zelo malo se jih poslužuje referenčne službe v knjižnici, med zaposlenimi le dva, med študenti pa deset.

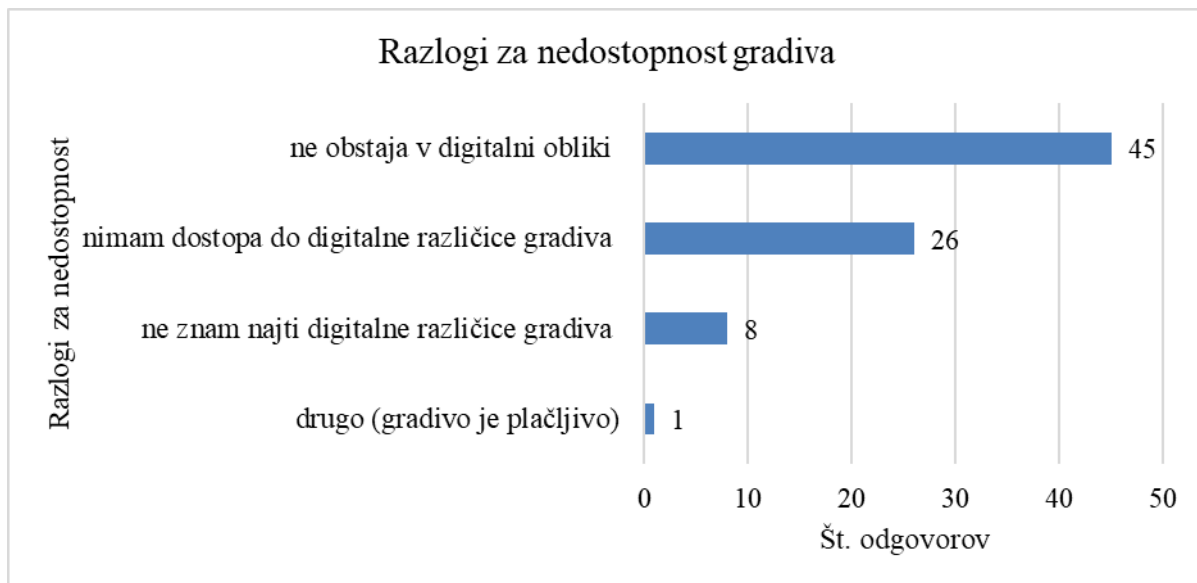
Osmo vprašanje je bilo: »Katero vrsto knjižničnega gradiva raje uporabljate?« Izkazalo se je, da tako študenti ($n = 22$) kot zaposleni ($n = 14$) najraje uporabljajo tiskano gradivo, manjši delež pa (kljub dostopnosti od koderkoli) raje digitalno (med študenti je takih 15, med zaposlenimi pa sedem).

Slika 5: Uporaba digitalnega in tiskanega gradiva

Naslednje vprašanje je bilo: »Kako pogosto se vam zgodi, da želeno gradivo ni dostopno v digitalni obliki?« Odgovarjali so na lestvici od ena do pet (1 – nikoli, 2 – redko, 3 – občasno, 4 – pogosto, 5 – zelo pogosto), povprečje vseh odgovorov pa znaša 3,6. To pomeni, da relativno pogosto do želenega gradiva ne morejo dostopati v digitalni obliki.

Z naslednjim vprašanjem smo ugotavljali, kateri razlog prepoznajo kot najpogostejši, da gradivo, ki ga iščejo, ni dostopno v digitalni obliki. Ponujeni so bili trije odgovori in možnost drugo. Rezultati so predstavljeni na Sliki 6. Najpogosteje so uporabniki izpostavili, da gradivo ne obstaja v digitalni obliki, večkrat pa tudi, da nimajo dostopa do digitalne različice gradiva.

Slika 6: Razlogi za nedostopnost gradiva

Zanimalo nas je tudi, kako pogosto anketiranci obiskujejo knjižnico Oddelka za zgodovino. Izbirali so na lestvici od ena do pet (1 – nikoli, 2 – manj kot enkrat letno, 3 – vsaj enkrat letno, 4 – vsaj enkrat mesečno, 5 – večkrat mesečno). Povprečje odgovorov znaša 3,5. To pomeni, da večina uporabnikov knjižnico obišče več kot enkrat letno.

Sledila sta dva sklopa,⁵ v katerih so izkazali svoje strinjanje s trditvami na lestvici od ena do pet (1 – sploh se ne strinjam, 5 – povsem se strinjam). Povprečne vrednosti smo predstavili v Preglednici 1 in trditve razporedili glede na stopnjo strinjanja (od višje k nižji).

Preglednica 1: Strinjanje s trditvami

	Skupaj	Študenti (n = 48)	Zaposleni (n = 29)
Vire je pomembno ohranjati tudi v digitalni obliki.	4,7	4,7	4,7
Literaturo je pomembno ohranjati tudi v digitalni obliki.	4,7	4,7	4,7
Menim, da bi morala biti vsa zaključna dela (tudi starejša) digitalno dostopna.	4,6	4,6	4,6
Menim, da bi morala biti vsa izpitna literatura digitalno dostopna vsem študentkam in študentom.	4,5	4,7	4,0

⁵ Zaradi lažjega reševanja ankete smo trditve razvrstili v dva sklopa, v rezultatih pa jih predstavljamo v eni preglednici.

Menim, da bi Osrednja humanistična knjižnica morala imeti več digitaliziranega gradiva.	4,4	4,4	4,5
Gradivo, dostopno v digitalni obliki, mi prihrani čas pri raziskovalnem in/ali študijskem delu.	4,2	4,3	4,0
Digitalna gradiva so mi bolj dostopna in priročna.	4,2	4,2	4,0
Lažje berem gradivo v tiskani obliki.	4,1	4,2	4,0
Dostopnost literature in virov na daljavo je zame ključnega pomena.	3,9	3,9	3,9
Obisk knjižnice pogosto nadomeščam z uporabo digitalno dostopnega gradiva.	3,7	3,6	3,8
Gradivo v digitalni obliki uporabljam pogosteje kot v tiskani obliki.	3,5	3,6	3,2
Po nasvet za relevantne vire in literaturo se obrnem tudi na knjižnico.	3,3	3,3	3,3
Če gradivo ni dostopno v digitalni obliki, najprej poskusim poiskati alternativo, ki je dostopna v digitalni obliki.	3,2	3,2	3,2
Če imam na voljo isto gradivo v digitalni in tiskani obliki, raje uporabim digitalno različico.	3,2	3,1	3,4
Gradivo v digitalni obliki si pogosto natisnem.	2,9	2,9	2,9
Če iskano gradivo ni na voljo v digitalni obliki, si ga večinoma NE izposodim v tiskani obliki.	1,9	2,0	1,8

Med študenti in zaposlenimi je bilo zelo malo razlikovanja v strinjanju s trditvami, prav tako pa so pri večini pokazali visoko stopnjo strinjanja.

Najbolj so se strinjali s trditvama, da je treba vire in literaturo ohranjati tudi v digitalni obliki, kar se sklada z ugotovitvami iz teoretičnega dela, da je to pomemben vidik digitalizacije. Prav tako menijo, da bi morala biti vsa zaključna dela in vsa izpitna literatura digitalno dostopni. Strinjajo se tudi s trditvami, da bi OHK morala imeti več digitaliziranega gradiva, da jim gradivo v digitalni obliki prihrani čas ter da so bolj dostopna in priročna.

Zanimivo pa večinoma lažje berejo gradivo v tiskani obliki (4,1/5), nekateri si digitalno gradivo celo pogosto natisnejo (2,9/5), le polovično pa so se strinjali z izjavo, da če imajo na voljo isto gradivo v obeh oblikah, raje uporabijo digitalno različico (2,9/5). Vendarle pa je precej visoko stopnjo strinjanja prejela trditev, da je dostopnost na daljavo ključnega pomena (3,9/5), prav tako pa, da gradivo v digitalni obliki uporabljajo pogosteje kot v tiskani (3,5/5).

Precej so se strinjali tudi z izjavo, da obisk knjižnice pogosto nadomestijo z uporabo digitalnega gradiva (3,7/5), nekoliko manj pa, da se po nasvet obrnejo tudi na knjižnico (3,3/5). Prav tako so se le srednje strinjali s trditvijo, da če gradivo ni dostopno digitalno, najprej poskusijo poiskati digitalno alternativo (3,2/5), edina izjava, s katero se niso strinjali, pa je, da če iskano gradivo ni na voljo v digitalni obliki, si ga večinoma ne bi izposodili v tiskani obliki (1,9/5).

Zadnje vprašanje je bilo edino odprtega tipa, in sicer se je glasilo: »Kaj bi si želeli, da bi bilo digitalizirano v okviru knjižnice Oddelka za zgodovino FF UL?«

Od študentov smo prejeli 29 vsebinsko smiselnih odgovorov, med zaposlenimi pa deset. Študenti so največkrat izpostavili, da bi želeli digitalizirano vso izpitno literaturo (tako obvezno kot neobvezno) in skripte, poleg tega pa vsa zaključna dela (diplomska, magistrska, predvsem pa doktorska; tudi starejša). Izpostavili so tudi, da pri izpitnem gradivu nastane težava, saj je včasih na voljo manj enot, kot je študentov, prav tako pa gre za težko dostopno gradivo, ki ni na voljo v splošni javnosti enostavno dostopnih drugih knjižnicah. Želeli bi si tudi digitalizirane starejše vire in literaturo, ki so v slabem fizičnem stanju, prav tako pa redke, še vedno relevantne starejše publikacije. Preostali odgovori so bili: starejša literarna dela, revije, časopisi, viri za pisanje seminarskih nalog, znanstvene monografije in raznovrstni zgodovinski viri (tudi izvenevropski) s prevodi.

Zaposleni so najpogosteje navedli starejša zaključna dela, poleg tega pa še mednarodno relevantno znanstveno literaturo, starejše številke revij (izpred druge svetovne vojne), čim večji nabor relevantnih znanstvenih časopisov, izpitno literaturo, starejše gradivo in dela zaposlenih na Oddelku za zgodovino. Prav tako je ena oseba izpostavila, da bi želela boljši dostop do relevantnih baz in večjo preglednost nad digitalnimi bazami.

5.3 RAZPRAVA

Z izvedenim anketnim vprašalnikom smo tudi odgovorili na vsa zastavljena raziskovalna vprašanja. RV1 je bilo: »S katerim namenom uporabniki knjižnice Oddelka za zgodovino najpogosteje iščejo knjižnično gradivo in katero gradivo iščejo?« Študenti gradivo večinoma iščejo za študijske namene (pisanje seminarskih nalog in zaključnih del ter pripravo na izpite),

najpogosteje pa iščejo znanstveno literaturo. Tudi zaposleni večinoma posegajo po znanstveni literaturi, vendar z namenom znanstveno-raziskovalnega dela.

RV2 se je glasilo: »Kako iščejo vire in literaturo?« Uporabniki knjižnice Oddelka za zgodovino v največji meri uporabljajo COBISS, poleg tega pa pogosto še dLib, spletni iskalnik in spletne akademske baze. Vsaj nekoliko zaskrbljujoče je, da se jih pri iskanju knjižničnega gradiva zelo malo obrne na zaposlene v knjižnici. To je najverjetneje tudi razlog za to, da so spletne akademske baze po uporabi šele na četrtem mestu. Kot pogosto opazamo, jih nekateri uporabniki namreč sploh ne poznajo.

RV3 je bilo: »Kakšno je njihovo mnenje o digitalnem gradivu v primerjavi s tiskanim?« Odgovori so pokazali, da uporabniki večinoma sicer raje uporabljajo tiskano gradivo od digitalnega, prav tako pa tiskano gradivo tudi lažje berejo. Vendar pa jim je zelo pomembno, da so jim gradiva dostopna tudi v digitalni obliki, saj s tem prihranijo čas.

RV4 pa je bilo: »Kakšne so njihove želje glede digitalizacije gradiva v knjižnici Oddelka za zgodovino?« Večinoma so se uporabniki zelo strinjali s trditvijo, da bi Osrednja humanistična knjižnica morala imeti več digitaliziranega gradiva. V okviru knjižnice Oddelka za zgodovino so navedli želje po digitalizaciji različnega gradiva, največkrat pa so izpostavili, da bi želeli digitalizirano izpitno literaturo in vsa zaključna dela.

6 SMERNICE ZA IZGRADNJO DIGITALNIH ZBIRK V KNJIŽNICI ODDELKA ZA ZGODOVINO

V knjižnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani obstaja potencial za izgradnjo digitalnih zbirk. Glede na podatke, ki smo jih pridobili z anketo, je zanimanje za digitalne oblike gradiv – kljub prepoznavanju prednosti tiskanih – precejšnje. Gradivo knjižnice, ki bi po podatkih iz ankete prišlo v poštev za digitalizacijo, je izpitna literatura, starejši viri in literatura v slabem fizičnem stanju, starejša zaključna dela in trenutna mednarodno relevantna znanstvena literatura.

Slednjo bi skladno s pregledano zakonodajo sicer lahko ponudili na namenskih računalnikih v knjižnici, če imamo v lasti original. A v tem primeru to ni prioriteta, saj si lahko raziskovalci v knjižnici preprosto izposodijo tiskane originale.

Na namenskih računalnikih v knjižnici bi lahko ponujali predvsem digitalne reprodukcije izpitne literature. Te reprodukcije bi tako predstavljale dodatne »čitalniške« izvođe literature, ki sicer pred izpiti hitro poide. Kjer so kot izpitna literatura predpisana zgolj poglavja iz knjig in ne celotne publikacije, bi digitalne reprodukcije teh lahko ponujali na spletu kot manjšo samostojno digitalno zbirko.

Jedro digitalne knjižnice Oddelka za zgodovino bi lahko predstavljala zbirka starejših virov in literature. Pri tem bi bilo treba v fazi priprave na izgradnjo digitalne zbirke temeljito preveriti, kateremu gradivu so avtorske pravice že potekle in bi ga torej lahko reproducirali v celoti.

Tretja digitalna zbirka, ki bi jo lahko vzpostavili, je zbirka digitaliziranih zaključnih del z Oddelka za zgodovino, ki tako ali drugače niso bila objavljena na Repozitoriju Univerze v Ljubljani. Pri ustvarjanju te zbirke bi morali kontaktirati avtorje in se z njimi dogovoriti za dovoljenje za objavo njihovih del.

Glede digitalnih reprodukcij novejšje literature bi se za prenos avtorskih pravic verjetno najlažje dogovorili z avtorji, ki so člani oddelka. Predstavili bi jim vrednote odprte znanosti in prednosti vzajemnega delovanja za skupno dobro. Za zagotovitev avtorskih pravic drugega gradiva, ki bi bilo potencialno uvrščeno v digitalno knjižnico Oddelka za zgodovino, bi se lahko obrnili na strokovnjake iz Narodne in univerzitetne knjižnice, ki so skozi projekt EODOPEN pridobili dragocene izkušnje na tem področju.

Glavno oviro pri izgradnji digitalne knjižnice Oddelka za zgodovino predstavlja pomanjkanje kadra, saj je en sam zaposleni v fotokopirni službi za celotno fakulteto, ki mora opravljati tudi svoje sprotne zadolžitve, premalo za takšne podvige. Cena digitalizacije v Narodni in univerzitetni knjižnici je razumna, a previsoka za proračun posamezne oddelčne knjižnice na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Zato začetke digitalizacije vidimo predvsem v prostovoljnem delu za obče dobro.

Pred izgradnjo digitalne knjižnice pa moramo glede na rezultate ankete najprej bolj osveščati svoje uporabnike o digitalnih virih, ki so že na voljo, pa jih uporabniki ne poznajo.

7 ZAKLJUČEK

S teoretično in empirično analizo pogojev in možnosti za digitalizacijo gradiva ter izgradnjo digitalnih zbirk smo si ustvarili sliko o neposrednih izhodiščih za nadaljnje delo v naši knjižnici. Ugotovili smo, katere so varne možnosti za izgradnjo digitalnih zbirk začeni takoj. Anketo bi lahko pustili odprto dalj časa in tako pridobili več odgovorov. Pri raziskovanju urejanja avtorskih pravic bi lahko postopek raziskali na konkretnih primerih gradiva. Pri tem bi lahko za nasvet povprašali udeležence projekta EODOPEN.

V prihodnje bomo pozorni na razpise s področja digitalizacije, na katere bi se lahko prijavila naša knjižnica. Ko bomo začeli z digitalizacijo gradiva, bomo lahko ovrednotili tehnične in kadrovske zmožnosti naše knjižnice in njene matične ustanove tudi v praksi in tako ugotovili dejansko stanje na tem področju.

8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Ambrožič, M. (2005). Anketna metoda. V A. Šauperl (ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu* (str. 23–53). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-2PIO4RZ1/5eb16b1a-be07-4f99-adbb-f93b069c8f4c/PDF>
- Arms, W. Y. (2000). *Digital libraries*. MIT Press.
- Bass, K. M., Puckett, C. in Rockman, S. (2008). Models of digital collection use in a university community. *Educational Technology*, 48(1), 44–49.
- Borgman, C. L. (2000). *From Gutenberg to the global information infrastructure*. MIT Press.
- Borgman, C. L. (2025). Libraries, digital libraries, and data: forty years, four challenges. *Portal: Libraries and the Academy*, 25(3), 39–58. <https://escholarship.org/uc/item/6dn9z9k6>
- Borgman, C. L., Bates, M. J., Cloonan, M. V., Efthimiadis, E. N., Gilliland-Swetland, A. J., Kafai, Y. B., Leazer, G. H. in Maddox, A. B. (1996). *Social aspects of digital libraries:*

- final report to the National Science Foundation*. University of California, Los Angeles. <https://escholarship.org/uc/item/7tw0x377>
- Cenik Narodne in univerzitetne knjižnice za javne kulturne dobrine*. (2022). Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/CENIK%20_SLO.pdf
- Cleveland, G. (1998). Digital libraries: definitions, issues and challenges. *UDT Occasional Papers*, (8), 1–8.
- Digitalna knjižnica Slovenije. (b. d. a). *Digitalizirano v okviru projekta EODOPEN*. Narodna in univerzitetna knjižnica Slovenije. <https://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3ddigitalizirano+v+okviru+projekta+eodopen%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>
- Digitalna knjižnica Slovenije. (b. d. b). *O nas*. Narodna in univerzitetna knjižnica Slovenije. <https://www.dlib.si/About.aspx>
- EOD. (b. d.). *Evropska mreža knjižnic*. <https://books2ebooks.eu/sl/network>
- EODOPEN. (b. d. a). *About the project*. <https://eodopen.eu/about>
- EODOPEN. (b. d. b). *Collections*. <https://eodopen.eu/collections>
- Hladnik, M. (2009). Infrastruktura slovenistične literarne vede. V M. Stabej (ur.), *Infrastruktura slovenščine in slovenistike* (str. 161–169). Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=175744&lang=slv>
- IFLA/UNESCO Manifesto for digital libraries*. (2011). International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/3583>
- Inštitut za novejšo zgodovino. (b. d.). *O portalu Zgodovina Slovenije – Sistory*. <https://www.sistory.si/menu/6>
- Klemen, A. (ur.) (2020). *Digitalna knjižnica Mestne knjižnice Ljubljana: izhodišča za delovanje*. Mestna knjižnica Ljubljana. https://www.mklj.si/wp-content/uploads/2021/04/Izhodisca_digitalna_knjiznica_MKL.pdf
- Krek, S. (2. 9. 2025). Jezikolumna: Sava teče motena. *Dnevnik*. <https://www.dnevnik.si/mnenja/kolumne/jezikolumna-sava-tece-motena-2752391/>
- Krstulović, Z. (2024). Digitalizacija knjižničnih zbirk: značilnosti dosedanjih prizadevanj in smeri razvoja. V M. Petrovič, A. Halász, N. Hriberšek Vuk, T. Miško in S. Maček (ur.), *Domoznanstvo, knjižnice in javnost: zbornik prispevkov* (str. 29–38). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. https://www.zbds-zveza.si/wp-content/uploads/publikacije/Domfest_2024.pdf

- Lesnik, B., Jerič, B., Curhalek, T. in Kerec, M. (2001). Digitalna knjižnica in slovenski visokošolski prostor. *Knjižnica*, 45(1-2), 121–135. <https://journals.uni-lj.si/knjiznica/article/view/13993/12303>
- Magajna, A. (31. 12. 2022). *Zbirka razglednic Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF v Ljubljani*. Kamra. <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/zbirka-razglednic-oddelka-za-etnologijo-in-kulturno-antropologijo-ff-v-ljubljani/>
- Marakeška pogodba o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja. (2018). *Uradni list Evropske unije*, št. 48/2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A22018A0221%2801%29>
- Ministrstvo za kulturo, Arhiv Republike Slovenije. (2025). *Zbirka urbarjev AS 1974*. Odprti podatki Slovenije. <https://podatki.gov.si/dataset/zbirka-urbarjev-as-1974>
- Mlinar, J. (2010). Devet desetletij Oddelka za zgodovino. V M. Ferenc in J. Mlinar (ur.), *Oddelek za zgodovino 1920–2010: ob devetdesetletnici* (str. 5–9). Znanstvena založba Filozofske fakultete. https://zgodovina.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/oddelek_za_zgodovino_1920-2010_ob_devetdesetletnici_urejeno.pdf
- Mühlberger, G. in Gstrein, S. (2009). eBooks on demand (EOD): a European digitization service. *IFLA Journal*, 35(1), 35–43. SAGE Publications.
- Narodni muzej Slovenije. (b. d.). *Digitalne zbirke. Ohranjeni zakladi preteklosti*. <https://www.nms.si/si/zbirke/digitalne-zbirke>
- Navodila za izločanje in odpis knjižničnega gradiva*. (2024). Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2024/Navodila_za_izlocanje.pdf
- Očko, L. (2024). *Analiza potreb po digitalizaciji osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2025–2030*. Osrednja knjižnica Celje. https://www.knjiznica-celje.si/images/datoteke/Analiza_potreb_po_digitalizaciji_OOK_v_obdobju_2025-2030.pdf
- Odprti podatki Slovenije. (b. d.). *O portalu*. <https://podatki.gov.si/o-portal>
- Patra, S. in Sahoo, J. (2022). A literature review on digitization in libraries and digital libraries. *Preservation, Digital Technology & Culture*, 51(1), 17–26.

Smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva. (2010). Narodna in univerzitetna knjižnica.

[https://www.nuk.uni-](https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/smernice_za_digitalizacijo_koncna.pdf)

[lj.si/sites/default/files/dokumenti/smernice_za_digitalizacijo_koncna.pdf](https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/smernice_za_digitalizacijo_koncna.pdf)

Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice: (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030). (2021). Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/NSKD/Drugi-dokumenti-in-gradiva/STANDARDI_VK_2021_OBJAVA_prelom.pdf

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. (b. d. a). *Digitalna knjižnica.* <https://www.ff.uni-lj.si/knjiznica/digitalna-knjiznica>

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. (b. d. b). *Etnoinfolab.*

http://www.etnoinfolab.org/collections?collection_id=14

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. (b. d. c). *O knjižnici.* <https://www.ff.uni-lj.si/knjiznica/o-knjiznici>

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP). (1995). *Uradni list RS*, št. 16/07, 68/08, 110/13, 56/16 – ZKUASP, 59/19, 130/22.

PRILOGA

Priloga 1: Anketni vprašalnik

Izgradnja digitalnih zbirk v knjižnici Oddelka za zgodovino

Pozdravljeni!

Sem Matija Terglav, bibliotekar v knjižnici Oddelka za zgodovino FF UL. Za bibliotekarski izpit pripravljam pisno nalogo z naslovom *Pogoji in možnosti za izgradnjo digitalnih zbirk v knjižnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*.

Pred vami je anketa, namenjena vsem **uporabnikom knjižnice Oddelka za zgodovino FF UL**, s katero želim ugotoviti vaš interes in želje glede digitalizacije gradiva. Reševanje vam bo vzelo približno **5 minut**.

Sodelovanje v anketi je prostovoljno in anonimno ter ga lahko kadarkoli prekinete. Podatki bodo uporabljeni v okviru pisne naloge za bibliotekarski izpit. Če želite dodatne informacije, mi lahko pišete na matija.terglav@ff.uni-lj.si.

Hvala za vaš čas in sodelovanje!

Q1 - Status

Označite vse možnosti, ki veljajo za vas.

- študent/-ka 1. stopnje na FF UL
- študent/-ka 2. stopnje na FF UL
- študent/-ka 3. stopnje na FF UL
- študent/-ka 1. stopnje drugje
- študent/-ka 2. stopnje drugje
- študent/-ka 3. stopnje drugje
- zaposlen/-a na FF UL
- zaposlen/-a na drugi raziskovalni instituciji
- zaposlen/-a drugje
- upokojen/-a
- nezaposlen/-a
- drugo:

Q2 - Ali ste zaposleni/študirate (tudi) na Oddelku za zgodovino FF UL?

- da
- ne
- drugo:

Q3 - Spol

- ženski
- moški
- nebinaren/drugo
- ne želim odgovoriti

Q4 - Starost _____

Q5 - Za kateri namen najpogosteje iščete knjižnično gradivo?

Možna sta največ dva odgovora.

- znanstveno-raziskovalno delo (pisanje člankov, monografij ...)
- študijske obveznosti (pisanje seminarских nalog in zaključnih del)
- pripravo na izpite (izpitna literatura)
- prostočasno branje, iz radovednosti
- drugo:

Q6 - Katero gradivo najpogosteje iščete?

Možni so največ trije odgovori.

- znanstveno literaturo (monografske in serijske publikacije)
- neobjavljene zgodovinske vire
- zaključna dela (diplomska, magistrska, doktorska)
- časopise in revije
- osnovnošolske in srednješolske učbenike
- skripte, zapiske ipd.
- drugo:

Q7 - S pomočjo česa običajno iščete vire in literaturo za študij oziroma raziskovalno delo?

Možnih je več odgovorov.

- COBISS
- dLib
- DiKUL
- Mega iskalnik NUK
- Wikipedia
- listkovni katalog
- spletne akademske baze (npr. Academia.edu, Google Scholar, ResearchGate)
- spletne strani založnikov (npr. Science Direct, SAGE Journals Online, Oxford Academic Journals)
- umetnointeligenčna orodja (npr. ChatGPT, Gemini, Copilot)
- spletne bibliografske baze (npr. Scopus, Web of Science)
- spletni iskalnik (npr. Google)
- referenčna služba v knjižnici (posvetovanje z bibliotekarji)
- drugo:

Q8 - Katero vrsto knjižničnega gradiva raje uporabljate?

- tiskano
- digitalno
- oboje enakovredno
- odvisno od namena

Q9 - Kako pogosto se vam zgodi, da želeno gradivo ni dostopno v digitalni obliki?

(nikoli – 1, redko – 2, občasno – 3, pogosto – 4, zelo pogosto – 5)

Q10 - Kateri razlog prepoznate kot najpogostejši, da vam je gradivo, ki ga iščete, v digitalni obliki nedostopno?

- ne obstaja v digitalni obliki
- nimam dostopa do digitalne različice gradiva
- ne znam najti digitalne različice gradiva
- drugo:

Q11 - Kako pogosto obiščete knjižnico Oddelka za zgodovino na FF UL? (nikoli – 1, manj kot enkrat letno – 2, vsaj enkrat letno – 3, vsaj enkrat mesečno – 4, večkrat mesečno – 5)

Q12 - Ocenite, koliko se strinjate s spodnjimi trditvami (1 = sploh se ne strinjam, 5 = povsem se strinjam).

	1 (sploh se ne strinjam)	2	3	4	5 (povsem se strinjam)
Če imam na voljo isto gradivo v digitalni in tiskani obliki, raje uporabim digitalno različico.	☐	☐	☐	☐	☐
Če gradivo ni dostopno v digitalni obliki, najprej poskusim poiskati alternativo, ki je dostopna v digitalni obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Gradivo v digitalni obliki uporabljam pogosteje kot v tiskani obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Gradivo v digitalni obliki si pogosto natisnem.	☐	☐	☐	☐	☐
Lažje berem gradivo v tiskani obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Gradivo, dostopno v digitalni obliki, mi prihrani čas pri raziskovalnem in/ali študijskem delu.	☐	☐	☐	☐	☐
Vire je pomembno ohranjati tudi v digitalni obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Literaturo je pomembno ohranjati tudi v digitalni obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Digitalna gradiva so mi bolj dostopna in priročna.	☐	☐	☐	☐	☐

Q13 - Ocenite, koliko se strinjate s spodnjimi trditvami (1 = sploh se ne strinjam, 5 = povsem se strinjam).

	1	2	3	4	5
	(sploh se ne strinjam)				(povsem se strinjam)
Menim, da bi Osrednja humanistična knjižnica morala imeti več digitaliziranega gradiva.	☐	☐	☐	☐	☐
Menim, da bi morala biti vsa zaključna dela (tudi starejša) digitalno dostopna.	☐	☐	☐	☐	☐
Menim, da bi morala biti vsa izpitna literatura digitalno dostopna vsem študentkam in študentom.	☐	☐	☐	☐	☐
Po nasvet za relevantne vire in literaturo se obrnem tudi na knjižnico.	☐	☐	☐	☐	☐
Obisk knjižnice pogosto nadomeščam z uporabo digitalno dostopnega gradiva.	☐	☐	☐	☐	☐
Če iskano gradivo ni na voljo v digitalni obliki, si ga večinoma NE izposodim v tiskani obliki.	☐	☐	☐	☐	☐
Dostopnost literature in virov na daljavo je zame ključnega pomena.	☐	☐	☐	☐	☐

Q14 - Kaj bi si želeli, da bi bilo digitalizirano v okviru knjižnice Oddelka za zgodovino FF UL?
